

[Yorum - Murat Somer] 'Kürt Sorunu'nda İç ve Dış Tarz-ı Siyaset

Murat Somer*
27/08/2012

-Gerek içeride gerekse dışarıda barışın teminatı olarak tarihsel, kültürel ve dini bağların öne sürülmesi gittikçe daha çok duyuluyor. Bu düşünce temelde çok sorunlu; çünkü eğer ortak din, kültür ve tarih bağları modern toplumlarda birliği sağlayabilseydi, Pakistan'ın dünyanın en barış ve birlik içindeki ülkesi olması gerekirdi...

Elimizde sihirli bir değnek olsaydı ve yarın PKK'ya silah bıraktırabilseydik, adına ne dersek diyelim Türkiye'nin Kürt meselesini hangi reformlarla ve nasıl çözmeye çalışırdık? Eğer farklı bir yerde ve bir başkasının kimliğiyle doğmuş olsaydık ne isterdik? Uzun vadede çözüm ancak herkesin bu sorulara samimi ve gerçekçi yanıtlar aramasıyla bulunabilir. Kimliği ve ideolojisi ne olursa olsun insanlığını koruyabilmiş herkesin yüreğini kanatan, hayatı zehir eden son Gaziantep saldırısı ve tırmanan şiddet bu soruları daha az geçerli kılmış görünebilir. Fakat tam tersine daha yaşamsal hale getiriyor. Psikolojik ve sosyolojik anlamda PKK'yı besleyen ve örgüte katılımların devam etmesini sağlayan temel iddianın, "şiddet olmadan Kürtler demokratik haklarını kazanamazlar" iddiası olduğunu görmeliyiz. Siyaset mesajlarla yapılır ve uzun vadede Kürt meselesini çözenin ve Türkiye'nin birliğini korumanın yolu PKK'nın bu iddiasının yanlış olduğu mesajını tutarlı ve inandırıcı bir şekilde vermektir. Bu güvenlik ve dış politika boyutlarını göz ardı etmemiz anlamına gelmiyor, hepsini beraber düşünmek gerekiyor.

Suriye'deki gelişmeler Kürt meselesinin dış boyutlarının haklı olarak daha fazla vurgulanmasına yol açtı. Ancak dış boyut sadece PKK'ya verilen dış destekle ilgili değildir. Daha önemlisi siyasal bir sorun olarak Kürt meselesinin iç ve dış boyutları bağlantılıdır. Türkiye'nin Kürt meselesi tohumları, 1920'li yıllarda Osmanlı Kürtlerinin Türkiye, Suriye ve Irak arasında bölünmesiyle atılmıştı. Bugün de Türkiye'nin Irak ve Suriye Kürtlerine yönelik son yıllardaki angaje edici politikaları ancak içeride de tutarlı politikalar üretebilirse işleyebilir.

Geçmişte Türkiye'nin dış politikadaki kırmızı çizgisi Türkiye sınırında oluşacak bir Kürt

özerkliği veya devleti idi. Bunun içerideki Kürt milliyetçiliğini beslemesinden korkuluyordu. Irak Bölgesel Kürt Yönetimi ile 2007'den beri kurulan karşılıklı faydalı ilişkiler bu algıyı değiştirdi. Türkiye artık Kürt özerkliğinin kendisine değil, PKK'nın veya başka düşman grupların egemenliğindeki oluşumlara karşı. Bu güvenlik ve bölgesel kalkınma adına akıllıca bir politika. Türkiye, bölgedeki Kürtleri siyaseten güçlendirecek her şeyi engellemeye odaklanmak yerine Kürtlerle yapıcı ve karşılıklı bağımlılık temelli ilişkiler kurmalı.

ŞİDDET SARMALINDAN ÇIKMAK İÇİN

Teorik olarak Türkiye'nin bölgedeki Kürtlere ilişkin üç siyaset seçeneği var. Askeri önlemlerden değil siyasetten bahsediyorum. Modern Ortadoğu tarihi başta İsrail olmak üzere güvenliğini sadece askeri müdahalelerle çözmeye çalışan ve kısa vadede sonuç aldıklarını düşünseler de gittikçe daha çok yalnızlaşan ve şiddet sarmalına kapılan aktörlerin örnekleriyle dolu.

Birincisi Türkiye, bölgedeki Kürtlerle ekonomik ve siyasi bütünleşme ve birleşme siyasetini güdebilir. Böylece Kürt ayrılıkçılığını dâhil etme yoluyla kontrol etmeye çalışabilir. Bölgede sıkça duyulan bir teze göre, Irak ve Suriye Kürtleri bir Arap devletinden Türkiye'nin parçası olmayı yeğleyeceklerdir. Dayanak olarak Kürtlerin Türkiye ile daha güçlü tarihsel, kültürel, coğrafi ve ekonomik bağları olduğu ileri sürülüyor. Eğer bu bağların, gerçekten eşitlikçi ve işleyen demokratik kurumları oluşturmaktaki eksiklerimiz nedeniyle içeride de birliği yeterince kuramadıklarını hatırlarsak bu dayanak sınırlı ölçüde geçerlidir. Daha önemlisi, Arap devletlerine kıyasla Türkiye, Batı dünyasına entegre olmuş, gelişen bir ekonomi ve tüm çok ciddi eksiklerine rağmen bir demokrasidir. Ama birleşme siyasetinin tehlikesi, Suriye ve Irak devletleriyle bir savaş riskini göze almadan ve Türkiye'nin siyasi yapısını federal bir devlet olarak yeniden tasarlamadan bunun gerçekleştirilemeyecek olması. Türkiye'deki üniter devlet kurumları ve Türk milliyetçisi çoğunluk federal yapıyı reddedecektir.

İkincisi Türkiye, egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve güvenliğine saygı şartıyla Kürtlerin siyasi özerkliğini destekleyebilir. Buradaki ilk problem, Türkiye dış Kürtler için belli bir statüyü destekleyerek Irak ve Suriye'nin iç işlerine müdahale eder ama kendi Kürt meselesine müdahale edilmemesini talep ederse ikiyüzlü olarak algılanır. İkinci sorunsu Irak, Suriye ve Türkiye'deki Kürtlerin coğrafi dağılım, sosyal ve ekonomik gelişme ve siyasi tercihler bakımından çok farklı olmaları. Dolayısıyla, hepsi için aynı statüyü savunmak mantıklı değil.

Üçüncü seçenek Türkiye için daha cazip olacaktır. Türkiye bu devletlerde Kürtler için herhangi bir kurumsal düzenlemeyi desteklemediğini beyan etmeli. Ancak çoğulcu demokrasi ve Suriye ve Irak'ın toprak bütünlüğü çerçevesinde belirlenmiş tüm hakları memnuniyetle karşılayacağını açıklamalı. Bölgedeki Kürtlerle sadece bölgesel değil devlet düzeyinde ekonomik işbirliğini geliştirmeli. Kırmızı çizgisiyse Türkiye içinde

ayrılıkçılık ve teröre destek verilmemesi olmalı. Ankara'nın politikaları ve 25 Temmuz'daki MGK kararları dış politikasını bu yönde değiştirmeye yöneldiğini gösteriyor.

Bu dış politikalar doğru olsa da olmasa da, eğer iç politikada da yeni ve tutarlı bir paradigma üretilemezse başarılı ve sürdürülebilir olamayacaklarını öngörebiliriz. Türkiye'nin Kürtler için içeride istedikleriyle dışarıda destekledikleri biçim olarak olmasa da ilkesel ve ahlaki olarak tutarlı olmalı. Türkiye bunu yapmazsa, tamamen kontrol etmesi mümkün olmayan dış gelişmelere karşı hep zayıf kalacak. İstemediği bölgesel gelişmeleri kontrol etme becerisi de içerideki sorunlar nedeniyle sınırlanacak. Peki, Türkiye iç politikasını hangi amaçlar ve kırmızı çizgilerle yeniden tanımlamalı? Bu konuda meclisteki çok partili yeni anayasa yazım komisyonu altın bir fırsat. Bu süreç barış, bütünlük ve daha gelişmiş bir demokrasi yolunda değerlendirilebilir. Bu süreçteki en önemli psikolojik problemin kimlik ve siyasal parçalanma konusundaki endişelerin ve kavram karışıklığının olacağını düşünüyorum.

Bu endişelere yönelik tek kırmızı çizgi, Türkiye sınırları içerisinde anayasal olarak tek bir siyasi ulusun, yani siyasi anlamda tek egemen milletin olması olmalıdır. Bu koşulun ötesinde, adem-i merkezîyetçilik, simetrik veya asimetrik (yerel veya bölgesel idarelere) devolusyon yani yetki devri, kültürel ve eğitimsel haklar ve Kürtlerin ve başka grupların, kültürel milliyetler olarak tanımlanması dahil her türlü reform tartışılabilir. Bu şartı sağlayan tüm gönüllü reformlar üniter devleti ortadan kaldırmaz ve Türkiye'nin bütünlüğünü ve demokrasisini sadece güçlendirir.

BÖLÜNME KORKUSU AŞILABİLİR Mİ?

Bunu hem Türkler hem de Kürtler kabul edebilir mi? Anadilde eğitim talebi yanında, ayrı bir millet olma iddiasının, birçok Türkiyeli Kürt'ün en temel iddiası olduğu ve başka siyasal taleplerin altındaki görünmez iddia olduğu söylenebilir. Bu iddia Türklerin çoğunluğunun bölünme korkusunu körüklemektedir. Çünkü birçok Kürt bunu zaten sahip oldukları bir şeyin görülmesi, yani kendi kimlikleriyle tanınmak olarak anlarken, Türkler bunu vermek olarak anlıyorlar. Bir başka deyişle kendi sahip oldukları bir şeyi, yani vatanları üzerindeki egemenliklerini azaltan, tehlikeye düşüren bir şey olarak algılıyorlar. Türkler bunun siyasi ayrılmaya giden bir sıçrama tahtası olduğunu da düşünme eğilimindedir. Ama böyle olmak zorunda değil. Ulus ve ulusal bütünlüğün bir siyasi bir de kültürel anlamı vardır. İki siyasi ulusun bir üniter devlette yaşaması sorunlu olabilir. Ama iki kültürel millet (veya milliyet) birlikte yaşayabilir ve aynı vatani, kültürel mirası ve siyasi kurumları birbirinin sahip olduğunu azaltmadan paylaşabilir. Pek çok üniter devlet, farklı etnisitelerin veya milliyetlerin varlığını tanıdı ve siyasi birliğinden ve toprak bütünlüğünden vazgeçmeksizin yetki devretmeyi başardı.

İkincisi, tüm Türkiye Kürtlerinin seçilmiş ve şiddete doğrudan bulaşmamış temsilcileri bu reform, barış yapma ve uzlaşma sürecinde özgürce seçtikleri etnik, milli, siyasi ve

ideolojik kimlikleriyle temsil edilebilmelidirler. Son terör olayları ve BDP milletvekillerinin PKK'lularla görüntüleri BDP'nin sürece katılımını gittikçe zorlaştırıyor. Belki de PKK'nın BDP eliyle değil doğrudan muhatap alınmasını zorlamak için tasarlanıyor. Her şeye rağmen hem devlet hem de PKK tarafından baskı altında olagelmış olan BDP'yi barış için kullanmak ve tabanını sistemin içinde tutmak, seçmenlerinin meşru temsilcileri olarak muhatap almaktan geçiyor. Bu durumda BDP'nin politikalarıyla ilgili son kararı seçmenleri verecektir. BDP'li ilımlılar ve şahinler de hesaplarını buna göre yapacak ve siyasi sonuçlarını göreceklerdir.

İç politikada yeni bir tarz-ı siyaset oluşturmakta en büyük sorumluluk geçmişte bu konularda büyük riskler almış olan iktidara düşmektedir. Ama modern cumhuriyeti kuran ve mecliste uyandırılmayı ve formüle edilmeyi bekleyen sosyal demokratik bir eğilime sahip tek parti olan CHP de bu sürece çok büyük katkılar yapabilir. Belki en önemli katkısı, birlik ve beraberliğin evrensel kurumlar ve ilkeler üzerine inşa edilmesini savunan bir görüşü temsil etmekle olacaktır. Son zamanlarda gerek içeride gerekse dışarıda barışın ve birliğin teminatı olarak tarihsel, kültürel ve dini bağların öne sürülmesi gittikçe daha çok duyulan bir düşünce olmuştur. Bu düşünce temelde çok sorunlu bir düşüncedir, çünkü eğer ortak din, kültür ve tarih bağları modern toplumlarda birliği sağlayabilseydi örneğin Pakistan'ın dünyanın en barış ve birlik içindeki ülkesi olması gerekirdi. Modern toplumlarda birlik ve barış ancak eşitlikçi, kişilere dayanmayan, katılımcı ve adil modern kurumlar ve vatandaşlık haklarıyla sağlanabilir. Dini ve tarihsel bağlar elbette önemlidir ve barışa katkı sağlayabilirler. Ama tek başlarına birliği sağlayamayacakları gibi eğer siyasal kurumlar işlemiyorsa bölücü de olabilirler. Yeni-muhafazakar ve milliyetçi kimlikle özdeşleşen AKP, Türk kimliği ve milliyetçiliğini savunan MHP ve temelde Kürt kimliğini temsil eden BDP'ye nazaran CHP, böyle kimlik-ötesi bir pozisyonu savunma potansiyeline en çok sahip olan partidir. Tabii bu farklı kimliklerin eşitlik ve adalet adına tanınamayacağı anlamına gelmiyor. Tersine CHP Kürtçe eğitim, farklı etnik grup veya milliyetlerin anayasal olarak onore edilmesi gibi konularda gelişmiş sosyal demokrasilerde mevcut kurumsal düzenlemeleri tartışıp savunarak topluma öncülük etmelidir.

Barış adına PKK ile konuşulmalı mı konusu ayrı bir yazının konusu olabilir. Ancak şunu söyleyebiliriz ki sivil siyaset süreçlerinin PKK'ya endekslenmesi yanlış olur. Çünkü Kürt meselesini demokratik kurumlar yoluyla ve Kürtlerin meşru yollardan seçilmiş temsilcileriyle konuşarak çözmeye çalışmak Türkiye'nin kendi çıkarına ve nihayetinde PKK'yı siyaseten yenmenin tek yolu. PKK'nın tabanı terörü tırmandırması ve dış bağlantılarının ayyuka çıkmasıyla daralabilir. Geçmişte de sivillere saldırılardan sonra Türkiye'nin her yerinde büyük tepki oluşmuştu. Ama özelde devlet genelde de toplumun çoğunluğu hiçbir zaman eşitliği ve adaleti nasıl sağlayacağımız konusunda Kürtlere net bir mesaj veremediği için PKK zayıflamadı. Sadece "demokratikleşmeyle çözeceğiz" ve "herkes kültürünü yaşayacak" demek yeterli değil. Çünkü demokratikleşmeden ve kültürünü yaşamaktan Türkler ve Kürtler çok farklı şeyler anlayabiliyorlar.

Tüm bunlar Türkiye için muazzam bir zihinsel değişim demek. Dış gelişmeler de müspet olmayacak. Bölgesel savaş, Suriye'nin Lübnanlaşması veya Balkanlaşması ihtimalleri var. Askeri müdahale gerekebilir. PKK şiddeti artırabilir. Ama sonuçta Türkiye'nin uzun vadeli ekonomik ve güvenlik çıkarlarını koruyabilmesi partiler-arası bir işbirliğiyle Kürt vatandaşlarını eşit vatandaşlar olarak hissettirebilmesine bağlı. Ancak o zaman, ve ifade özgürlüğü, siyasi çoğulculuk ve hukukun üstünlüğü konularındaki artan eksikliklerini giderebilirse, bölge için gerçek bir örnek ve çekim merkezi olabilir.

*Doç. Dr., Koç Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler